

2.2 Geografie cestovního ruchu (předmět studia, základní pojmy)

RYCHLÝ NÁHLED TÉMATU

Geografie cestovního ruchu je hraniční a syntetickou vědou, která zužitkovává poznatky z řady vědních oborů, a to jak ze sféry věd přírodních, tak společenských. Studuje zákonitosti a faktické rozmístění cestovního ruchu. Toto téma zpracovává jen základní pojmy obecného charakteru, protože faktickým předmětem studia tohoto oboru jsou jednotlivé země, popř. jiné územní celky.

Podmínkou rozvoje cestovního ruchu, jež studuje jeho geografie, jsou jeho lokalizační a realizační předpoklady, které budou podrobněji charakterizovány v následujících tématech.

CÍLE TÉMATU

- Definovat geografii cestovního ruchu.
- Popsat selektivní faktory ovlivňující rozvoj cestovního ruchu.
- Zdůvodnit, jak mohou ubytovací a stravovací podmínky ovlivnit kvalitu služeb v cestovním ruchu.

KLÍČOVÁ SLOVA TÉMATU

Geografie cestovního ruchu; selektivní faktory; lokalizační předpoklady; realizační předpoklady.

DEFINICE

Geografie cestovního ruchu je hraniční vědou, využívající poznatků jak přírodních a společenských věd. V minulosti byla součástí ekonomické geografie, ale během 90. let došlo k jejímu osamostatnění. V obecné rovině se zabývá geografickými problémy terciéru (zde tzv. terciární sektor, tj. sféra služeb, ne třetíhory 😊) a obyvatelstva.

ÚKOL K ZAMYŠLENÍ

Zkuste určit, které z přírodních a které ze společenských věd geografie cestovního ruchu využívá.

PRO ZÁJEMCE

Geografie cestovního ruchu bývá také řazena jako podobor **socioekonomické geografie** v postkomunistických zemích. V anglosaském světě je označovaná jako **humánní geografie** (anglicky: *human geography*), v německy mluvících zemích jako **antropogeografie** (německy: *Anthropogeographie*), někdy též **kulturní geografie**. V českém prostředí je postupně označována termínem **sociální geografie**.

Socioekonomická (sociální) geografie se zabývá sférou, tvořenou lidmi a jejich aktivitou. Hlavním zájmem je tak obyvatelstvo, sídla, zemědělství, průmysl, doprava, služby a právě cestovní ruch.

2.2.1 ZÁKLADNÍ POJMY

Geografie cestovního ruchu studuje zákonitosti a činitele a faktické rozmístění cestovního ruchu v rámci různě velkých oblastí. Činitele jsou faktory a podmínky pro rozvoj turismu obecně i v konkrétních oblastech. Dělíme je na:

- selektivní (stimulující) faktory – stimulující vznik cestovního ruchu ve formě poptávky;
- lokalizační podmínky – nabídka daného teritoria umožňující vznik cestovního ruchu;
- realizační podmínky – faktická realizace.

Selektivní (stimulující) faktory mají primární postavení v rozvoji cestovního ruchu. Rozlišujeme faktory *objektivní* – politická situace, ekonomické předpoklady, demografická struktura, kvalita životního prostředí, a *subjektivní* – psychologické pohnutky ovlivněné kulturní úrovní obyvatel, reklamou, předsudky, módnost, apod.

Lokalizační podmínky mají druhotný význam v rozvoji cestovního ruchu, avšak jsou rozhodující při jeho realizaci. Jsou klíčové při funkčním využití konkrétní oblasti, a to jak z hlediska přírodních možností, tak společenských podmínek. *Viz následující téma.*

Realizační podmínky mají dominantní postavení pro konečnou fázi realizace některé z forem cestovního ruchu. *Viz jedno z následujících témat.*

OTÁZKY

1. Vymezte, co tvoří obsah předmětu geografie cestovního ruchu, a zařadte ho v rámci klasifikace věd.
2. Jaké postavení zaujímají selektivní (stimulační) faktory v rozvoji cestovního ruchu?
3. Může cestovní ruch znehodnocovat životní prostředí? Uveďte příklady.
4. Zhodnoťte význam jednotlivých druhů dopravy pro cestovní ruch. Která část dopravní infrastruktury byla a je budována výhradně pro jeho potřeby?
5. Za jakých okolností může ubytovací a stravovací kapacita negativně ovlivnit kvalitu předpokladů (podmínek) pro cestovní ruch?

SHRNUTÍ TÉMATU

Geografie cestovního ruchu je moderní, dynamickou a stále se rozvíjející vědou. Předmět jejího studie je tak stále znovu definován, zpřesňován a upravován. V tomto tématu nabízíme základní informace o něm a o faktorech, které ho ovlivňují.

2.3 Lokalizační předpoklady rozvoje cestovního ruchu

RYCHLÝ NÁHLED TÉMATU

Lokalizační předpoklady rozvoje cestovního ruchu jsou dány vesměs předem, přesto jejich využití je základem úspěchu při jeho realizaci. Jsou rozděleny na přírodní a společenské. Třebaže ty přírodní lze těžko ovlivnit, může lidská činnost v mnoha případech ovlivnit jejich dostupnost, způsob využití apod. Společenské lokalizační předpoklady závisí často na historii a kulturní úrovni lokality, ale současné trendy např. většího zájmu

o původní lidovou tvořivost, stará řemesla či na druhé straně o technické památky a moderní umění mohou učinit atraktivní i dříve opomíjená místa.

Kromě otázek k ověření nově získaných znalostí čeká na studenty v tomto tématu rovněž samostatný úkol, kterým si převedou teoretické poznatky do praxe a který může být prvním impulzem k výběru lokality k prezentaci.

CÍLE TÉMATU

- Definovat lokalizační podmínky rozvoje cestovního ruchu.
- Kategorizovat a rozčlenit lokalizační podmínky rozvoje cestovního ruchu.
- Aplikovat získané poznatky při zpracování samostatného úkolu.

KLÍČOVÁ SLOVA TÉMATU

Lokalizační podmínky; přírodní lokalizační podmínky; společenské lokalizační podmínky.

2.3.1 LOKALIZAČNÍ PODMÍNKY

Jak bylo v předešlém tématu uvedeno, mají lokalizační podmínky cestovního ruchu druhotný význam při jeho rozvoji, avšak rozhodující při jeho realizaci. O jejich využití pak rozhodují realizační podmínky (*viz následující téma*).

Některé z lokalizačních podmínek jsou dány, jiné byly vytvořeny lidmi.

PŘÍRODNÍ PODMÍNKY

Přírodními podmínkami se rozumí klimatické poměry (problém sezónnosti), hydrologické poměry (např. lázně, gejzíry, moře, jezera, řeky, vodopády), morfologické poměry, zvláště vertikální členitost, tj. hory, a rostlinstvo a živočišstvo (flóra a fauna). Jsou stále, poměrně konstantní a zpravidla plošně rozsáhlejší. Jejich případná výjimečnost je z hlediska cestovního ruchu velmi přitažlivá.

- **Klimatické poměry** – významně ovlivňují výběr destinace, některé oblasti jsou navštěvovány jen v určitém období roku (pak hovoříme o sezónnosti); jiné oblasti jsou kvůli klimatickým podmínkám pro masovou turistiku či dlouho-

dobější pobyty zcela nevhodné; hory ovlivňuje tzv. vertikální klimatická zonalita (zonalita znamená, že i relativně blízké oblasti mohou mít zcela odlišné klimatické podmínky), která podmiňuje cestovní ruch jak v letním tak zimním období;

- **Hydrologické poměry** – k nejstarším centrům cestovního ruchu patří lázeňská střediska, která za svůj vznik a rozvoj vděčí minerálním pramenům s léčivou vodou; gejzíry se v Evropě vyskytují především na Islandu; využití povrchových vod je velmi závislé na jejich umístění a čistotě, nejpřitažlivější jsou moře, méně jezera a umělé vodní plochy; řeky spíše než jako místo ke koupání jsou zajímavé svým reliéfem (vodopády, kaňony);
- **Morfologické poměry** – horizontální morfologie má vliv na kvalitu a charakter pobřeží povrchových vod, a tím výrazně ovlivňuje jejich atraktivitu (pobřeží bažinatá, skalnatá mají logicky nevýhodu před písčitou pláží); vertikální morfologie začíná být objektem zájmu z hlediska cestovního ruchu teprve od přelomu 19. a 20. století, kdy se do hor vydávají první turisté; méně vysoké hory mohou přitahovat méně náročné turisty i zajímavými skalními útvary či jeskyněmi; vysokohorská turistika je v současnosti velmi oblíbená a podněcuje vznik nových upravených cest, lanovek, stezek pro horská kola, apod.;
- **Rostlinstvo a živočišstvo** – oblasti s výskytem vzácných či původních druhů se v mnoha případech těší zvláštní ochraně a možnost jejich návštěvy může být nějakým způsobem omezena; v případě fauny může být formou cestovního ruchu i lov zvěře nebo rybolov.

SPOLEČENSKÉ PODMÍNKY A ATRAKTIVITA

Společenské podmínky uspokojují hlavně poptávku po poučení, vzdělání a zábavě. Často jsou v oblastech přitažlivých i svými přírodními podmínkami. Některé poutají zájem návštěvníků stále, jindy jde o jednorázové akce. Největší význam mají kulturněhistorické památky, kterými nejsou jen architektonická díla, ale i lidová architektura či místa spojená s válečnými událostmi. Oblíbenými cíli jsou také galerie a muzea. Mezi jednorázové akce patří divadelní představení, koncerty, festivaly různého druhu, ale také poutní cesty a sportovní akce, stejně jako návštěva zábavního parku.

- **Kulturněhistorické památky** – tvoří je především architektonická díla a jejich výzdoba, zvláště ta, která reprezentují danou epochu nebo určitý umělecký styl; stále více pozornosti přitahují stavby moderní architektury, lidová architektura a technické památky, specifické návštěvníky mají památky spojené s válečnými událostmi;
- **Kulturní zařízení a akce** – většinou jde o doplnění jiných památek, nejvýznamnější jsou muzea a galerie s různou specifikací, nejslavnější z nich bývají často přeplněna turisty; některá města či lokality zvyšují návštěvnost pořádá-

ním různých typů festivalů, koncertů, operních představení; politický a hospodářský význam země vzrůstá, pokud je pořadatelem mezinárodních kongresů a sympózií; zajímavou formou mobility jsou poutní cesty, které často nepodnikají pouze věřící, ale jednoduše lidé, kteří chtějí zažít jedinečný pocit sounáležitosti a na čas se odtrhnout od běžného komfortního životního stylu;

- **Sportovní a zábavní zařízení a akce** – u sportovních akcí jde spíše o pasivní, ale masovou účast na nějakém utkání, závodech, soutěžích apod., pro něž jsou budována speciální zařízení; mezi zábavní akce patří karnevaly, folklorní a historická představení; zábavními zřízeními jsou zejména populární zábavní parky vhodné hlavně pro rodinnou turistiku.

OTÁZKY

1. Uveďte hlavní druhy (typy) lokalizačních podmínek přírodního charakteru.
2. Jak působí klima na realizaci a koncentraci cestovního ruchu?
3. Jak se uplatňuje morfologie terénu a nadmořská výška ve vztahu k možnostem realizace a rozmístění cestovního ruchu a jeho charakteru?
4. Čím je vyvolán masový zájem o kulturněhistorické památky a atraktivitu v dnešní době?

SAMOSTATNÝ ÚKOL

Ve „svých“ zemích (podle studovaného jazyky a v rámci Evropy) vyberte místa, která jsou významná pro cestovní ruch a reprezentují:

- a) přímořskou oblast
- b) lázně
- c) jezero
- d) řeku
- e) (vysoko)horskou oblast
- f) národní park či rezervaci
- g) kulturněhistorickou historickou památku
- h) muzeum

- i) galerii
 - j) zábavní park,
- a svůj výběr odůvodněte.
-

SHRNUTÍ TÉMATU

Lokalizační podmínky rozvoje cestovního ruchu jsou nutnou podmínkou jeho realizace. Dělíme je na přírodní a společenské a místa (lokality, státy), které mohou ve vhodné míře nabídnout obojí druh, jsou ve velké výhodě. O oba druhy lokalizačních podmínek je třeba náležitě pečovat, samozřejmě vždy s ohledem na přírodní prostředí u prvního typu a na zachování kulturních hodnot u druhého. V obou případech je tak nutné dbát na tzv. udržitelný cestovní ruch.

Samostatný úkol tohoto tématu přivede studenty ke konkrétnímu hledání a zamyšlení se nad přírodními a společenskými atraktivitami vybraných lokalit.

2.4 Realizační předpoklady rozvoje cestovního ruchu

RYCHLÝ NÁHLED TÉMATU

Aby mohlo dojít k realizaci cestovního ruchu, je třeba se do místa, které je pro svou atraktivitu cílem, nějak dostat. Základní realizační podmínkou rozvoje cestovního ruchu je tedy doprava. V tomto tématu se podíváme na rozdělení dopravy a její trendy.

Ubytovací a stravovací zařízení, které jsou rovněž součástí realizačních předpokladů rozvoje cestovního ruchu, necháme poněkud stranou pro jejich specifičnost a různorodost.

CÍLE TÉMATU

- Rozčlenit dopravu na jednotlivé druhy.
- Vysvětlit specifika, přednosti a negativní stránky jednotlivých druhů dopravy.
- Najít rozdíly mezi typy dopravy (ne)určené přímo pro využití v cestovním ruchu.
- Zdůvodnit význam stravovacích a ubytovacích zařízení pro cestovní ruch.

KLÍČOVÁ SLOVA TÉMATU

Realizační předpoklady; druhy dopravy; ubytovací a stravovací zařízení.

2.4.1 DOPRAVA

Základní podmínkou a základní službou mezi realizačními podmínkami cestovního ruchu je doprava, jejíž rozvoj umožňuje návštěvu stále vzdálenějších destinací v rozumném časovém rozmezí. Většina z využívaného dopravního systému byla původně budována za jiným účelem, než je přesun turistů, jejichž potřebám se stále více přizpůsobuje. S tím souvisí i fakt, že stále větší význam má specializovaná dopravní infrastruktura budovaná výhradně pro potřeby cestovního ruchu, např. lanovky, vleky, cyklostezky pro horská kola.

ŽELEZNIČNÍ DOPRAVA – obecně patří k nejčastěji užívaným typům dopravy, v cestovním ruchu má však specifické postavení: je často vyhledávána pro atraktivitu míst, kterými projíždí, i jako důkaz dovednosti stavitelů tratí; populární jsou i různé druhy nostalgických jízd např. s parními lokomotivami;

AUTOMOBILOVÁ DOPRAVA – rozhodující měrou přispěla k masovému rozvoji cestovního ruchu zvláště na kratší vzdálenosti, relativně hustá a stále se zkvalitňující silniční síť rozšiřuje prostorovou mobilitu; na druhé straně působí problémy s neúnosnou koncentrací návštěvníků v některých oblastech (střediscích);

VODNÍ VNITROZEMSKÁ DOPRAVA – má jen okrajový význam, uplatňuje se ve formě výletních, rekreačních a okružních cestách na řekách, jezerech a umělých nádržích;

VERTIKÁLNÍ DOPRAVA – tj. lanovky a vleky, je podmíněna především cestovním ruchem, kdy přispívá k rozvoji (vysoko)horské turistiky v letním i zimním období, zvláště hustá je v alpské oblasti, ale rozšiřuje se a modernizuje i v řadě dalších míst;

NÁMOŘNÍ DOPRAVA – jen částečně se uplatňuje jako způsob dosažení cílového místa (s výjimkou např. některých menších ostrovů), větší uplatnění má v rámci organizace okružních jízd luxusně vybavených lodí se zastávkami v zajímavých přístavech;

LETECKÁ DOPRAVA – slouží hlavně k přepravě na velké vzdálenosti, její dostupnost je stále větší, což není dobrá zpráva pro životní prostředí; kromě pravidelných linek existují zvláště v sezóně také speciální tzv. charterové lety.

2.4.2 UBYTOVACÍ A STRAVOVACÍ ZAŘÍZENÍ

Limitující jsou při využití přírodních a kulturně historických atraktivit v mnohých případech ubytovací a stravovací zařízení, resp. jejich koncentrace a kvalita.

ÚKOL K ZAMYŠLENÍ

Za jakých okolností může ubytovací a stravovací kapacita negativně ovlivnit kvalitu předpokladů (podmínek) pro cestovní ruch? Uveďte i vlastní zkušenosti.

OTÁZKY

1. V čem spočívá rozhodující funkce realizačních podmínek pro rozvoj a rozmístění cestovního ruchu?
2. Rozveďte význam jednotlivých druhů dopravy pro cestovní ruch.
3. Která část dopravní infrastruktury byla a je budována výhradně pro potřeby cestovního ruchu?